PLECIONKARSTWO Z KORZENIA SOSNY – TRADYCYJNE RZEMIOSŁO REGIONU

I. INFORMACJE WSTĘPNE

Autor scenariusza: Grzegorz Mosiołek

Data opracowania: 10.11.2025

Stopień kształcenia: Szkoła podstawowa, klasy 5-8

Przedmiot nauczania: technika, plastyka, historia, edukacja regionalna, przyroda

Liczba jednostek lekcyjnych: 2 × 45 minut (2 godziny lekcyjne)

I.2. Treści z programu nauczania przedmiotu

Scenariusz realizuje następujące treści programowe:

Technika/Plastyka:

- Tradycyjne rzemiosło ludowe
- Techniki wytwarzania przedmiotów użytkowych
- Praca z materiałami naturalnymi
- Umiejętności manualne

Historia/Edukacja regionalna:

- Dziedzictwo kulturowe regionu
- Tradycyjne zawody i rzemiosła
- Historia życia codziennego

Przyroda:

- Budowa drzew iglastych
- Wykorzystanie zasobów naturalnych
- Zrównoważone gospodarowanie zasobami leśnymi
- Ekologia i ochrona środowiska

Geografia:

- Zasoby naturalne regionu
- Wpływ środowiska na rozwój rzemiosła

I.3. Temat lekcji

Plecionkarstwo z korzenia sosny – tradycyjne rzemiosło regionu

I.4. Cel główny lekcji

Uczeń poznaje i rozumie znaczenie plecionkarstwa z korzenia sosny jako elementu dziedzictwa kulturowego i tradycyjnego rzemiosła regionu. Potrafi opisać proces pozyskiwania i przygotowania materiału oraz techniki wytwarzania przedmiotów użytkowych. Rozumie związek między dostępnością surowców naturalnych a rozwojem rzemiosła oraz docenia wartość pracy rzemieślniczej i tradycyjnych umiejętności manualnych.

I.5. Cele operacyjne

I. WIEDZA – uczeń:

1. Poznaje tradycję plecionkarstwa z korzenia sosny jako element dziedzictwa kulturowego.
2. Wie, gdzie i kiedy rozwijało się to rzemiosło.
3. Rozumie proces pozyskiwania i przygotowania korzeni sosnowych do plecionkarstwa.
4. Zna rodzaje wyrobów wykonywanych z korzenia sosny i ich zastosowanie.
5. Rozumie związek między warunkami naturalnymi (występowanie lasów sosnowych) a rozwojem rzemiosła.
6. Zna pojęcia: plecionkarstwo, korzeń sosny, rzemiosło ludowe, wyroby użytkowe, plecenie korzeniami.

II. UMIEJĘTNOŚCI – uczeń:

1. Potrafi opisać proces przygotowania korzeni sosnowych do plecionkarstwa.
2. Porównuje wyroby z korzenia sosny z innymi technikami plecionkarskimi (wikliniarstwo, słomkarstwo).
3. Rozwija umiejętność pracy z tekstem źródłowym, analizy i interpretacji treści dotyczących rzemiosła.
4. Potrafi powiązać tradycje rzemieślnicze z geograficznym obszarem występowania surowca.
5. Potrafi zaprezentować wyniki swojej pracy w formie plakatu, prezentacji lub opisu.
6. Wykonuje proste prace manualne naśladujące technikę plecionkarską (na materiałach zastępczych).

III. POSTAWY – uczeń:

1. Kształci postawę szacunku dla dziedzictwa kulturowego i tradycyjnego rzemiosła.
2. Dostrzega wartość pracy ręcznej i umiejętności rzemieślniczych.
3. Rozumie potrzebę zachowania i przekazywania tradycyjnych technik kolejnym pokoleniom.
4. Wykazuje otwartość i ciekawość wobec kultury materialnej i rzemiosła ludowego.
5. Docenia znaczenie zrównoważonego wykorzystywania zasobów naturalnych.

I.6. Metody i techniki nauczania

- Pogadanka kierowana
- Praca z tekstem źródłowym i ilustracjami
- Burza mózgów
- Praca w grupach (analiza wyrobów, porównanie technik)
- Warsztat praktyczny (demonstracja techniki plecenia)
- Metoda obserwacji (oglądanie przedmiotów/zdjęć)
- Karta pracy z pytaniami i zadaniami

I.7. Środki i pomoce dydaktyczne

Dla nauczyciela:

- Tekst źródłowy o plecionkarstwie z korzenia sosny
- Prezentacja multimedialna ze zdjęciami wyrobów i procesu wytwarzania
- Mapa obszarów występowania lasów sosnowych
- Przykładowe wyroby z korzenia sosny (koszyki, misy) lub ich zdjęcia
- Próbki korzeni sosnowych (opcjonalnie)
- Tablica/multimedia
- Filmy dokumentalne o rzemiośle (opcjonalnie)

Dla uczniów:

- Karty pracy nr 1, 2, 3
- Krzyżówka
- Mapa konturowa regionu
- Materiały do warsztatów: sznurek jutowy, wiklina lub inne materiały do plecenia
- Kolorowe kredki, flamastry
- Zeszyty, długopisy

II. PRZEBIEG LEKCJI

Etap	Czas	Czynności nauczyciela	Czynności uczniów
1. **Organizacja**	3 min	Sprawdza obecność. Przygotowuje materiały na stoły. Dokonuje podziału uczniów na grupy (4-5 osób).	Zajmują miejsca w wyznaczonych grupach. Przygotowują przybory.
2. Wprowadzenie motywacyjne	7 min	Pokazuje zdjęcia wyrobów z korzenia sosny (kosze, misy, sitka). Zadaje pytanie: „Z czego mogą być wykonane te przedmioty? Czy ktoś widział takie wyroby?". Przeprowadza burzę mózgów: „Jakie znacie tradycyjne techniki wytwarzania koszy?". Zapisuje pomysły uczniów na tablicy. Prezentuje temat lekcji.	Obserwują zdjęcia. Dzielą się własnymi spostrzeżeniami. Zgłaszają pomysły i hipotezy. Próbują odgadnąć materiał. Notują temat lekcji w zeszycie.

Etap	Czas	Czynności nauczyciela	Czynności uczniów
3. Przedstawienie celów lekcji	2 min	Informuje uczniów, czego się dowiedzą podczas lekcji. Pokazuje plan zajęć (na tablicy/prezentacji).	Słuchają. Notują cele lekcji.
4. **Część I - Poznanie rzemiosła**	15 min	Prezentuje informacje o plecionkarstwie z korzenia sosny. Pokazuje mapę z obszarami występowania lasów sosnowych. Wyjaśnia, gdzie rozwijało się to rzemiosło (Pojezierze, Mazury, Podlasie, w tym Puszcza Sandomierska). Omawia historię i znaczenie rzemiosła. Pokazuje proces pozyskiwania korzeni (pora roku, wybór drzew). Rozdaje tekst źródłowy (Karta pracy nr 1).	Aktywnie słuchają prezentacji. Zapoznają się z mapą regionu. Czytają tekst źródłowy. Podkreślają najważniejsze informacje. Zadają pytania.
5. **Praca z tekstem źródłowym**	12 min	Kieruje pracą uczniów z Kartą pracy nr 1. Pomaga w zrozumieniu trudniejszych słów i pojęć technicznych. Omawia odpowiedzi wspólnie z klasą.	Pracują indywidualnie z tekstem. Wypełniają Kartę pracy nr 1. Uzupełniają słowniczek. Odpowiadają na pytania do tekstu. Rysują schemat procesu przygotowania korzeni.
6. **Przerwa**	6 min	Nadzoruje przerwę. Przygotowuje materiały do części praktycznej.	Odpoczywają.
7. **Część II - Rodzaje wyrobów i techniki**	12 min	Wprowadza do Karty pracy nr 2. Prezentuje różne rodzaje wyrobów z korzenia sosny i ich zastosowanie. Omawia techniki plecenia (spiralne, kratowe). Pokazuje różnice między plecionkarstwem z korzenia a wikliniarstwem. Pomaga grupom w analizie i porównaniu.	Pracują w grupach. Analizują różne rodzaje wyrobów. Wypełniają tabelę porównawczą. Przyporządkowują wyroby do zastosowań. Dyskutują o zaletach i wadach materiału.
8. **Warsztat praktyczny - demonstracja**	15 min	Demonstruje podstawową technikę plecenia (na materiałach zastępczych - sznurek, wiklina). Pokazuje prosty splot. Wyjaśnia zasadę budowy podstawy i ścianek. Nadzoruje próby uczniów. Udziela indywidualnej pomocy. Dba o bezpieczeństwo.	Obserwują demonstrację. Próbują wykonać prosty splot na materiałach zastępczych. Pracują w parach, pomagając sobie nawzajem. Ćwiczą koordynację ruchową. Zadają pytania techniczne.
9. **Prezentacja prac i dyskusja**	8 min	Organizuje prezentację efektów pracy uczniów Prowadzi dyskusję: „Dlaczego to rzemiosło zanika? Czy warto je zachować?" Omawia współczesne próby rewitalizacji tradycyjnych rzemiosł. Docenia wysiłek uczniów.	Prezentują swoje próby plecenia. Opowiadają o trudnościach. Uczestniczą w dyskusji. Wyrażają opinie o znaczeniu zachowania tradycji. Dzielą się pomysłami na wykorzystanie tradycyjnych technik.
10. Podsumowanie i refleksja	10 min	Zadaje pytania podsumowujące. Rozdaje quiz (Karta Pracy nr 3) i krzyżówkę. Omawia prawidłowe odpowiedzi. Pyta o odczucia uczniów: „Co było najtrudniejsze? Co najbardziej was zaskoczyło?".	Odpowiadają na pytania. Rozwiązują quiz/krzyżówkę indywidualnie. Sprawdzają odpowiedzi. Dzielą się refleksjami. Wyrażają opinie o lekcji.

Etap	Czas	Czynności nauczyciela	Czynności uczniów
11. **Zadanie domowe**	2 min	Wyjaśnia zadanie domowe: 1) Przeprowadzić wywiad z osobą starszą o tradycyjne przedmioty używane w gospodarstwie domowym. 2) Opcjonalnie: odszukać w internecie lub w muzeum przykłady wyrobów z korzenia sosny i wykonać krótką prezentację. 3) Dla chętnych: przygotować projekt współczesnego wyrobu łączącego tradycyjną technikę z nowoczesnym designem.	Notują zadanie domowe. Zadają pytania dotyczące zadania.
12. **Ewaluacja**	3 min	Prosi o ocenę lekcji (np. kciuk w górę/w dół, skala 1-5). Zbiera karty pracy do sprawdzenia. Dziękuje za pracę.	Oceniają lekcję. Oddają karty pracy. Sprzątają stanowiska pracy.

EWALUACJA

Ocenie podlega:

- Aktywność uczniów w pracy z tekstem i w grupach
- Poprawność odpowiedzi w kartach pracy
- Zaangażowanie w warsztat praktyczny
- Refleksja w dyskusji podsumowującej
- Współpraca w grupie
- Umiejętność analizy i porównywania

Kryteria oceniania:

- Ocena celująca (6): pełna aktywność, wszystkie zadania wykonane poprawnie, twórcze podejście, głęboka refleksja
- Ocena bardzo dobra (5): wysoka aktywność, zadania wykonane poprawnie, dobre opanowanie materiału
- Ocena dobra (4): zadania wykonane z drobnymi błędami, dobra współpraca, podstawowe zrozumienie tematu
- Ocena dostateczna (3): podstawowe zadania wykonane, potrzeba wsparcia nauczyciela
- Ocena dopuszczająca (2): zadania wykonane fragmentarycznie, minimalne zaangażowanie, wymagana znaczna pomoc nauczyciela.
- Ocena niedostateczna (1): brak zaangażowania, zadania niewykonane

III. ZAŁĄCZNIKI

III.2. OPIS MERYTORYCZNY

Wprowadzenie

Plecionkarstwo z korzenia sosny to jedna z najstarszych i najbardziej charakterystycznych technik rzemiosła ludowego, rozwijająca się przede wszystkim na obszarach bogatych w lasy sosnowe. Szczególnie popularne było na terenach Pojezierza, Mazur, Podlasia oraz w Puszczy Białowieskiej i Sandomierskiej. To tradycyjne rzemiosło łączyło praktyczność z szacunkiem dla zasobów naturalnych i było integralną częścią kultury materialnej społeczności leśnych i rolniczych.

Historia i znaczenie

Plecionkarstwo z korzeni sosnowych powstało z potrzeby wykorzystania dostępnych zasobów naturalnych do wytwarzania przedmiotów codziennego użytku. W rejonach gdzie rosły rozległe lasy sosnowe, korzenie stanowiły łatwo dostępny, trwały i elastyczny materiał. Tradycja ta sięga prawdopodobnie kilku stuleci wstecz i była przekazywana z pokolenia na pokolenie, najczęściej w rodzinach leśników, drwali i osadników leśnych.

Wyroby z korzeni były cenione za swoją wytrzymałość, odporność na wilgoć i długowieczność. W przeciwieństwie do wiklinowych, koszyki z korzeni mogły służyć przez dziesiątki lat, były stosunkowo lekkie i jednocześnie bardzo solidne.

Pozyskiwanie i przygotowanie materiału

Wybór drzew i pora roku

Korzenie pozyskiwano głównie z sosny zwyczajnej (*Pinus sylvestris*). Najlepszy materiał uzyskiwano z korzeni drzew rosnących na ubogich, piaszczystych glebach, gdzie korzenie rozrastały się płytko i były długie, cienkie oraz elastyczne.

Pozyskiwanie odbywało się głównie wiosną (kwiecień-maj) lub jesienią (wrzesień-październik), gdy korzenie były najbardziej elastyczne i łatwiej oddzielała się od nich kora.

Proces przygotowania:

1. Wykopywanie - Wybierano młode sosny (15-25 lat) przeznaczone do wyrębu lub rosnące w zagęszczeniach. Odkrywano korzenie rosnące płytko pod powierzchnią ziemi. Nie wyrywano głównego korzenia, by nie uszkodzić drzewa całkowicie.
2. Oczyszczanie - Świeże korzenie oczyszczano z ziemi i rozdrabniano na odpowiednie długości (zwykle 1-3 metry).
3. Obieranie z kory - Korę usuwano ręcznie, najczęściej ciągnąc korzeń przez specjalne szczeliny w drewnianym narzędziu lub po prostu rękami. Oczyszczone korzenie miały jasnobeżowy lub kremowy kolor.
4. Rozszczepianie - Grubsze korzenie rozszczepiało się wzdłuż na 2-4 części (w zależności od grubości), uzyskując równe, wstęgowate pasy.

5. Suszenie - Przygotowany materiał suszono w zacienionym, przewiewnym miejscu. Suszone korzenie można było przechowywać przez długi czas.
6. Moczenie przed użyciem - Przed rozpoczęciem pracy suche korzenie moczono w wodzie przez kilka godzin, aby odzyskały elastyczność.

Techniki plecenia

Podstawowe techniki:

1. **Technika spiralna (zwijana)**
- Najstarsza i najprostsza technika
- Polegała na zwijaniu splotu spiralnie od środka podstawy ku brzegom
- Każdy kolejny zwój był przyszywany do poprzedniego za pomocą cienkiego korzenia
- Używana do wyrobu mis, talerzy, podkładek
2. **Technika kratowa (przeplatana)**
- Bardziej skomplikowana, przypominająca wikliniarstwo
- Osnowa (pionowe elementy) z grubszych korzeni
- Wątek (poziome) z cieńszych, elastycznych korzeni
- Używana do koszy, pojemników o prostokątnym kształcie
3. **Technika mieszana**
- Łączenie obu powyższych technik
- Dno spiralne, ścianki kratowe
- Pozwalała na tworzenie wytrzymałych i estetycznych wyrobów

Rodzaje wyrobów

Z korzeni sosnowych wytwarzano szeroką gamę przedmiotów użytkowych:

Przedmioty gospodarstwa domowego:

- Kosze - na zakupy, owoce, warzywa, pranie
- Misy i miski - do przechowywania żywności
- Sitka i durszlaki - do odcedzania, przesiewania
- Podkładki - pod gorące naczynia
- Chlebaki - do przechowywania pieczywa
- Tace - do serwowania

Przedmioty gospodarskie:

- Kosze na ziemniaki i zboże
- Noszaki - na drewno, narzędzia
- Plecionki do noszenia na plecach

Przedmioty dekoracyjne:

- Ozdoby ścienne

- Wianki
- Patery

Zalety wyrobów z korzenia sosny

- **Wytrzymałość** - korzenie były bardzo mocne i odporne na uszkodzenia
- **Trwałość** - wyroby mogły służyć 20-30 lat lub dłużej
- **Odporność na wilgoć** - korzenie nie gniły tak szybko jak wiklina
- **Lekkość** - pomimo solidności były relatywnie lekkie
- **Elastyczność** - właściwie przygotowane korzenie były łatwe w obróbce
- **Estetyka** - naturalna barwa i faktura były bardzo atrakcyjne

Upadek i rewitalizacja rzemiosła

Po II wojnie światowej plecionkarstwo z korzenia sosny zaczęło zanikać. Przyczyny:

- Industrializacja i dostępność tanich wyrobów fabrycznych (plastik, metal)
- Odejście od tradycyjnego stylu życia
- Czasochłonność i pracochłonność wytwarzania
- Brak osób kontynuujących tradycję
- Ochrona lasów i ograniczenia w pozyskiwaniu korzeni

Współczesna rewitalizacja:

W ostatnich latach obserwuje się odżywanie zainteresowania tradycyjnymi rzemiosłami. Plecionkarstwo z korzenia sosny:

- Pojawia się w muzeach etnograficznych i skansenach
- Jest prezentowane na festiwalach rękodzieła
- Stanowi inspirację dla współczesnych projektantów
- Jest przedmiotem warsztatów edukacyjnych
- Cieszy się zainteresowaniem wśród osób ceniących rzeczy ręcznie robione i ekologiczne

Znaczenie kulturowe

Plecionkarstwo z korzenia sosny to nie tylko technika wytwarzania przedmiotów - to część niematerialnego dziedzictwa kulturowego, świadectwo pomysłowości i umiejętności przystosowania się ludzi do warunków naturalnych. Zachowanie tej tradycji ma znaczenie:

- Edukacyjne - pokazuje związek człowieka z naturą
- Historyczne - dokumentuje dawne sposoby życia
- Ekologiczne - promuje wykorzystanie naturalnych, odnawialnych surowców
- Społeczne - podtrzymuje więzi z tradycją i historią lokalną

Zrównoważone pozyskiwanie

Tradycyjne plecionkarstwo było przykładem zrównoważonego gospodarowania zasobami:

- Pozyskiwano tylko korzenie z drzew przeznaczonych do wyrębu
- Nie niszczono całych drzew dla pojedynczych korzeni
- Wykorzystywano materiał, który w innym przypadku byłby zmarnowany
- Produkcja nie generowała odpadów - wszystkie fragmenty korzeni były wykorzystywane

Wiktor Szwanenfeld (1934–2024)

Wiktor Szwanenfeld był jednym z najbardziej znanych mistrzów plecionkarstwa z korzenia sosny w okolicach Kolbuszowej. Urodził się w 1934 roku w Ostrowach Tuszowskich, w regionie Lasowiaków na Podkarpaciu. Umiejętność plecenia koszy z korzenia sosny zaszczepili mu rodzice, Maria i Karol Szwanenfeldowie. Przez dużą część życia pracował poza rzemiosłem – prowadził zwykłe życie zawodowe – jednak plecionkarstwo było dla niego nie tylko rzemiosłem, lecz przede wszystkim pasją, do której powrócił po przejściu na emeryturę.

Twórczość i technika

Szwanenfeld wyplatał tradycyjne kosze – zarówno większe, np. na owoce i grzyby, jak i mniejsze tacki. Materiał pozyskiwał samodzielnie – korzenie sosny kopał, okorowywał i dzielił na grubsze i cieńsze części, co wymagało dużej wiedzy i doświadczenia. Jednym z kluczowych elementów jego pracy była technika formowania koszy: stosował szkielet z grubych korzeni („snozy" lub żebra), który następnie przeplatał cieńszymi korzeniami. Przed pleceniem moczył suche korzenie we wrzątku, aby stały się giętkie i nie łamały się podczas pracy.

Znaczenie kulturowe i społeczność

Wiktor Szwanenfeld był uważany za ostatniego mistrza plecionkarstwa korzenia sosny w swoim regionie. Jego odejście w listopadzie 2024 roku było dużą stratą dla tradycji Lasowiaków. Był obecny na lokalnych wydarzeniach kulturalnych – uczestniczył w pokazach w skansenie w Kolbuszowej, na Festiwalu Kultury Lasowiackiej oraz w Prezentacjach Twórczości Ludowej.

Cenił sobie niezależność – nie należał do stowarzyszeń twórców ludowych i nie brał udziału w licznych konkursach – plecenie było dla niego przede wszystkim życiową pasją. W 2023 roku został uhonorowany przez władze województwa nagrodą Marszałka Województwa Podkarpackiego za podtrzymywanie puszczańskiego rzemiosła i kultury lasowiackiej. Mówił o problemie braku następców – martwił się, że nikt po nim nie przejmie tej umiejętności. Jego recepta na długie życie: humor, bliskość lasu i... korzenie sosny.

Dziedzictwo

Po śmierci Wiktora Szwanenfelda wielu zauważało, że jego odejście może symbolizować koniec tradycyjnego plecionkarstwa z korzenia sosny w tej części Podkarpacia. Jego prace, w tym kosze, są przechowywane lub prezentowane w kontekstach muzealnych i etnograficznych, m.in.

w Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej. Choć przez większość życia nie miał formalnego ucznia, w ostatnich latach do jego domu w Nowej Wsi zaczęli przyjeżdżać ludzie pragnący nauczyć się plecionkarstwa.

Aleksander Bielak (ur. 1935, Zdzisławice)

Aleksander Bielak, choć geograficznie związany bardziej z Janowszczyzną i Lasami Janowskimi (Lubelszczyzna), kontynuuje tradycję puszczańską wyplatania koszy z korzenia sosny, która historycznie była obecna w całym regionie Lasowiaków. Bielak jest samoukiem – nauczył się plecionkarstwa już jako dziecko, obserwując stare kosze i ucząc się od lokalnych rzemieślników. Od młodości tworzył koszyki, które sprzedawał na lokalnych jarmarkach, ucząc się metod tradycyjnych i rozwijając własną technikę.

Bielak preferuje samodzielne pozyskiwanie korzeni sosny oraz przygotowywanie tradycyjnych narzędzi, dzięki czemu jego prace zachowują autentyczny charakter puszczańskiego rzemiosła. W 2000-tych latach wraz z młodszym uczniem Krzysztofem Butrynem realizował projekt stypendialny „Kobiałki – kosze z korzenia sosny", w ramach którego obaj mistrzowie propagowali wiedzę o plecionkarstwie oraz pokazywali proces wyplatania na warsztatach i w materiałach wideo.

Krzysztof Butryn

Krzysztof Butryn jest uczniem Aleksandra Bielaka i jednym z głównych kontynuatorów tradycji plecionkarstwa z korzenia sosny w regionie. Podjął się zadania podtrzymania tej sztuki, uczestnicząc wraz z Bielakiem w projektach edukacyjnych i warsztatach, które mają na celu przekazanie umiejętności młodszym pokoleniom. Współpraca obu twórców została sfinansowana w ramach programu „Mistrz i Uczeń", dzięki czemu mogli nie tylko tworzyć kosze, lecz także dokumentować tradycyjne techniki i metody pozyskiwania korzenia sosny.

Ośrodek plecionkarski w okolicy Janowa Lubelskiego

Obecnie najważniejszym miejscem kontynuowania tej tradycji jest ośrodek plecionkarski w okolicach Janowa Lubelskiego, kulturowo związany z Lasowiakami. To tutaj tradycja wyplatania koszy z korzenia sosny jest nadal żywa, a działania mistrzów takich jak Aleksander Bielak i jego uczeń Krzysztof Butryn pozwalają zachować unikatowe puszczańskie rzemiosło dla przyszłych pokoleń. Wideo i dokumentacje prezentują cały proces plecenia – od pozyskania korzenia, przez jego obróbkę, aż po finalny kosz – zachowując w ten sposób wiedzę, która mogłaby zaniknąć.

Film: „Kobiałki - kosze z korzenia sosny. Aleksander Bielak i Krzysztof Butryn", realizacja:
Pracownia Tańczących Krosen (Anna i Jacek Szwicowie), 2021,
dostęp

:**https://youtu.be/eMRJC0JHzXw**

III.3. SŁOWNICZEK POJĘĆ

- **Plecionkarstwo** – rzemiosło polegające na wytwarzaniu przedmiotów przez przeplatanie elastycznych materiałów

- **Korzeń sosny** – podziemna część drzewa sosny zwyczajnej, wykorzystywana jako materiał do plecenia
- **Rzemiosło ludowe** – tradycyjne umiejętności wytwarzania przedmiotów ręcznych, przekazywane z pokolenia na pokolenie
- **Wyroby użytkowe** – przedmioty wykonane do codziennego użytku w gospodarstwie domowym
- **Osnowa** – pionowe elementy konstrukcyjne w plecionym przedmiocie
- **Wątek** – poziome elementy przeplatane przez osnowę
- **Technika spiralna** – sposób plecenia polegający na zwijaniu materiału spiralnie od środka
- **Technika kratowa** – sposób plecenia przez przeplatanie elementów pionowych i poziomych
- **Rozszczepianie korzeni** – proces dzielenia grubszego korzenia wzdłuż na cieńsze pasy
- **Wikliniarstwo** – rzemiosło wytwarzania przedmiotów z wikliny (gałązek wierzby)
- **Sitko/durszlak** – pojemnik z otworami służący do odcedzania lub przesiewania
- **Dziedzictwo kulturowe** – całokształt dóbr materialnych i niematerialnych otrzymanych po przodkach
- **Rewitalizacja** – przywracanie do życia, odnawianie tradycji lub obiektów
- **Sosna zwyczajna** – gatunek drzewa iglastego (*Pinus sylvestris*), powszechny w Polsce
- **Zrównoważone gospodarowanie** – wykorzystywanie zasobów w sposób, który nie wyczerpuje ich na przyszłość

III.4. BIBLIOGRAFIA

Publikacje drukowane

1. Gołaszewska Z., Zwoliński S. (red.), *Uprawa i eksploatacja wikliny. Technologia wikliniarstwa i plecionkarstwa*, Warszawa 1979.

Źródła online

2. *Las w życiu i kulturze mieszkańców Rzeszowszczyzny*, [online:] Wydawnictwo Muzealne, Kolbuszowa 2023, dostęp: https://muzeumkolbuszowa.pl/media/filesets_file/las-publikacja.pdf [dostęp: 13 XI 2025].

1. *Plecionkarstwo*, [online:] „NaLudowo.pl – Folklor, Etno Design, Kultura Ludowa", 1 VI 2014, dostęp: https://naludowo.pl/kultura-ludowa/plecionka-plecionkarstwo-ludowe-rzemioslo-wyplatanie-ze-slomy-wikliny-wierzby-technika-regiony.html [dostęp: 13 XI 2025].
2. *Plecionkarstwo – żywe dziedzictwo*, [online:] „Europejskie Dni Dziedzictwa", 9 IX 2023, dostęp: https://edd.nid.pl/wydarzenia/plecionkarstwo-zywe-dziedzictwo/ [dostęp: 13 XI 2025].
3. *Plecionkarstwo*, [online:] „Visit Opolskie", 2023, dostęp: https://www.visitopolskie.pl/strona/smak-i-tradycja/2141-plecionkarstwo [dostęp: 13 XI 2025].
4. *Etnografia Lubelszczyzny – rzemiosło: plecionkarstwo*, [online:] „Teatr NN – Leksykon", dostęp: https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/etnografia-lubelszczyzny-rzemioslo-

plecionkarstwo/ [dostęp: 13 XI 2025].

Materiały dodatkowe (linki)

1. **Film archiwalny**:

   Zdobywanie i przygotowywanie surowca, technika wyplatania naczyń z korzeni sosnowych, realizacja: K. Chojnacki, A. Włodarz, 1980, Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie.

   https://www.youtube.com/watch?v=S_-PeHptP00

2. **Wywiad z plecionkarzem Wiktorem Szwanenfeldem**: https://korsokolbuszowskie.pl/wiadomosci/wpadlem-w-nalog-mowi-89-letni-wiktor-schwanenfeld-z-nowej-wsi-o-swojej-pasji-wyplatania-koszy-z-korzenia-sosny-rozmowa/C3XsOUTdAgVJZHl9EQQ0
3. **Festiwal Kultury Lasowiackiej**:

   https://lasowiacki.pl/

III.5. KARTY PRACY

ZAŁĄCZNIK NR 1: KARTA PRACY NR 1

Praca z tekstem źródłowym

Imię i nazwisko: _____ **Klasa:** _____ **Data:** _____

Tekst źródłowy: „Plecionkarstwo z korzenia sosny”

Plecionkarstwo z korzenia sosny było jednym z najbardziej charakterystycznych i wymagających rzemiosł leśnych w północnej, wschodniej i południowo-wschodniej Polsce (Puszcza Sandomierska). Jak pokazują archiwalne nagrania Państwowego Muzeum Etnograficznego z 1980 roku, technika ta przetrwała głównie wśród najstarszych rzemieślników, którzy opanowali ją jeszcze przed II wojną światową. Do dziś praktykują ją nieliczni mistrzowie, tacy jak niedawno zmarły Wiktor Szwanenfeld z Nowej Wsi, znany z wyplatania naczyń z korzeni sosnowych i nazywający to rzemiosło „moim nałogiem”.

Surowiec pozyskiwano wyłącznie z sosny zwyczajnej, ponieważ jej korzeń jest długi, mocny, a jednocześnie po obróbce staje się sprężysty i łatwy do formowania. W tradycji plecionkarskiej korzenie wykopywano późną jesienią lub bardzo wczesną wiosną, kiedy ziemia była wilgotna, a drzewo „odpoczywało”, co ułatwiało oddzielanie kory. Wybierano drzewa przeznaczone do wyrębu lub takie, które rosły na ubogich, piaszczystych stanowiskach – tam korzeń jest długi i prosty.

Jak pokazuje film dokumentalny PME, po wykopaniu korzenie najpierw oczyszczano z ziemi, a następnie ręcznie obierano z kory przy pomocy noża lub specjalnego strugacza. Najgrubsze części rozszczepiano wzdłuż naturalnych włókien, dzieląc je na cienkie pasy. Taki materiał suszono w wiązkach i przechowywano w suchym miejscu nawet wiele lat. Przed pleceniem korzenie moczono w gorącej wodzie, dzięki czemu odzyskiwały elastyczność i można je było swobodnie zginać.

Najbardziej charakterystyczną techniką stosowaną przez plecionkarzy była technika spiralna, polegająca na stopniowym okręcaniu i zszywaniu kolejnych „warstw” korzenia igłą i cieńszym korzonkiem. Wykorzystywano także technikę kratową, przypominającą przeplatanie pasków – tę stosowano zwykle w dnach i ściankach koszy. Z dobrze przygotowanego surowca tworzono kosze na ziemniaki, misy, pojemniki kuchenne, chlebaki, a nawet lekkie naczynia do przechowywania produktów sypkich. Wyroby te słynęły z ogromnej trwałości i odporności na wilgoć – wiele z nich zachowało się w muzeach w niemal niezmienionym stanie.

Po II wojnie światowej plecionkarstwo korzeniowe zaczęło zanikać z powodu uprzemysłowienia oraz łatwej dostępności plastikowych i metalowych pojemników. Obecnie tradycja ta jest podejmowana głównie w muzeach i podczas warsztatów rzemieślniczych, gdzie pokazuje się dawne metody pracy oraz etapy przygotowania surowca – od wykopania korzenia po wyplecenie gotowego naczynia.

Źródła opracowania:

- film Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie, 1980
- wywiad z plecionkarzem Wiktorem Szwanenfeldem (korsokolbuszowskie.pl)
- opracowania etnograficzne o plecionkarstwie z korzenia sosny (Teatr NN, EDD, muzea regionalne)

Ćwiczenie 1: Słowniczek

Wyjaśnij własnymi słowami znaczenie następujących słów z tekstu:

1. pozyskiwano – _____
2. rozszczepiano – _____
3. sprężystość – _____
4. wyrąb – _____
5. rzemiosło – _____

Ćwiczenie 2: Pytania do tekstu

1. Z jakiego gatunku drzewa pozyskiwano surowiec do plecionkarstwa korzeniowego?
2. Dlaczego korzenie wykopywano głównie wczesną wiosną lub jesienią?

3. Opisz etapy przygotowania korzenia do wyplatania (wymień co najmniej cztery).

4. Jakie techniki plecenia wymieniono w tekście i do czego je stosowano?

5. Dlaczego plecionkarstwo zanikło w drugiej połowie XX wieku?

Ćwiczenie 3: Schemat procesu

Narysuj schemat przedstawiający kolejne etapy przygotowania korzenia sosny:

wykopanie → oczyszczenie → obieranie z kory → rozszczepianie → suszenie → moczenie przed pleceniem

Zaznacz każdy etap osobnym elementem i połącz je strzałkami.

ZAŁĄCZNIK NR 2: KARTA PRACY NR 2

Rodzaje wyrobów i ich zastosowanie

Imię i nazwisko: _____ **Klasa:** _____ **Data:** _____

ZADANIE 1: Uzupełnij tabelę

Połącz wyroby z ich zastosowaniem w gospodarstwie domowym:

Wyrób	Zastosowanie
Kosz duży	
Misa	
Sitko	
Podkładka	
Chlebak	

Zastosowania do wyboru: przechowywanie pieczywa, ochrona stołu przed gorącymi naczyniami, przechowywanie żywności, odcedzanie płynów, transport produktów

ZADANIE 2: Porównanie technik plecionkarskich

Uzupełnij tabelę porównawczą:

Cecha	Plecionkarstwo z korzenia sosny	Wikliniarstwo
Materiał		gałązki wierzby
Trwałość	bardzo wysoka (20-30 lat)	
Odporność na wilgoć		średnia
Obszary występowania	Pojezierze, Mazury, Podlasie, Puszcza Sandomierska	
Waga wyrobów	lekkie	

ZADANIE 3: Analiza zalet i wad

Wymień 3 zalety i 2 wady wyrobów z korzenia sosny:

Zalety:

Wady:

ZAŁĄCZNIK NR 3: KARTA PRACY NR 3

KARTA PRACY NR 3

Quiz podsumowujący: Plecionkarstwo z korzenia sosny

Imię i nazwisko: _____ **Klasa:** _____ **Data:** _____

INSTRUKCJA: Przeczytaj uważnie każde pytanie i zaznacz prawidłową odpowiedź. W pytaniach otwartych wpisz odpowiedź własnymi słowami. Za każde pytanie otrzymasz wskazaną liczbę punktów.

CZĘŚĆ A: PYTANIA JEDNOKROTNEGO WYBORU (po 1 pkt)

1. Z jakiego gatunku drzewa pozyskiwano materiał do plecionkarstwa korzeniowego?

- ○ a) dąb
- ○ b) sosna zwyczajna
- ○ c) brzoza
- ○ d) świerk

[1 pkt]

2. W jakiej porze roku pozyskiwano korzenie do plecionkarstwa?

- ○ a) lato i jesień
- ○ b) wczesna wiosna i późna jesień
- ○ c) tylko zimą
- ○ d) przez cały rok

[1 pkt]

3. Jaką technikę plecenia stosowano najczęściej w plecionkarstwie korzeniowym?

- ○ a) technikę szydełkową
- ○ b) technikę spiralną
- ○ c) technikę tkacką
- ○ d) technikę sztukatorską

[1 pkt]

4. W których regionach Polski rozwijało się plecionkarstwo z korzenia sosny?

- ○ a) Śląsk, Małopolska, Podhale
- ○ b) Pojezierze, Mazury, Podlasie
- ○ c) Pomorze, Kaszuby, Warmia
- ○ d) Wielkopolska, Kujawy, Mazowsze

[1 pkt]

5. Ile lat mogły służyć wyroby z korzenia sosny?

- ○ a) 5-10 lat
- ○ b) 20-30 lat
- ○ c) 1-2 lata
- ○ d) maksymalnie rok

[1 pkt]

CZĘŚĆ B: PRAWDA / FAŁSZ (po 1 pkt)

6. Przed pleceniem korzenie moczono w gorącej wodzie, aby odzyskały elastyczność.

○ PRAWDA ○ FAŁSZ

[1 pkt]

7. Wyroby z korzenia sosny były mniej trwałe niż wiklinowe.

○ PRAWDA ○ FAŁSZ

[1 pkt]

8. Po wykopaniu korzenie najpierw obierano z kory, a następnie oczyszczano z ziemi.

○ PRAWDA ○ FAŁSZ

[1 pkt]

CZĘŚĆ C: PYTANIA OTWARTE

9. Wymień trzy rodzaje wyrobów, które wykonywano z korzenia sosny:

1.
2.
3.

[3 pkt - po 1 pkt za każdy poprawny wyrób]

10. Dlaczego plecionkarstwo z korzenia sosny zanikło po II wojnie światowej? Podaj dwie przyczyny:

1.
2.

[2 pkt – po 1 pkt za każdą przyczynę]

PUNKTACJA

Część A (pyt. 1-5)	Część B (pyt. 6-8)	Część C (pyt. 9-10)	SUMA
_____ / 5 pkt	_____ / 3 pkt	_____ / 5 pkt	_____ / 13 pkt

OCENA: _____

Skala ocen: 13-12 pkt = celująca (6) | 11-10 pkt = bardzo dobra (5) | 9-7 pkt = dobra (4) | 6-5 pkt = dostateczna (3) | poniżej 5 pkt = niedostateczna

ZAŁĄCZNIK NR 3: KRZYŻÓWKA

KRZYŻÓWKA: PLECIONKARSTWO Z KORZENIA SOSNY

Tradycyjne rzemiosło regionu

Imię i nazwisko: _____ **Klasa:** _____ **Data:** _____

INSTRUKCJA: Przeczytaj uważnie pytania i wpisz odpowiedzi do krzyżówki. Litery w polach z grubym dolnym podkreśleniem (kolumna pionowa) utworzą hasło – nazwę drzewa, z którego korzeni wykonywano wyroby plecionkarskie.

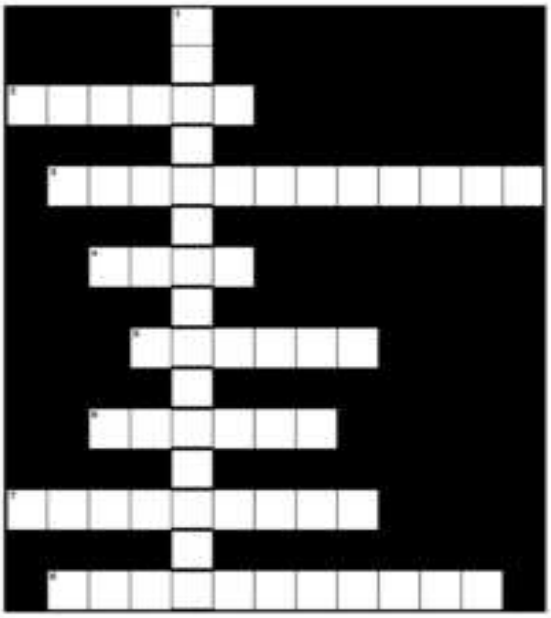

PYTANIA POZIOMO:

2. Pora roku, w której pozyskiwano korzenie (oprócz jesieni) (6 liter)
3. Rzemiosło wytwarzania przedmiotów przez przeplatanie materiałów (13 liter)
4. Warstwa, którą usuwano z korzeni przed użyciem (4 litery)
5. Przedmiot używany do przenoszenia produktów (4 litery)
6. Pojemnik z otworami do odcedzania (5 liter)
7. Region Polski, gdzie rozwijało się to rzemiosło (9 liter)
8. Proces przywracania do życia tradycji (12 liter)

PYTANIE PIONOWO (hasło):

1. Gatunek drzewa iglastego, z którego korzeni wykonywano wyroby (5 liter)

HASŁO

Nazwa drzewa, z którego korzeni wykonywano wyroby:

S			N	A

Przepisz litery z podkreślonych pól w krzyżówce

CIEKAWOSTKA: Wyroby z korzenia sosny mogły służyć przez 20-30 lat, a nawet dłużej! Były znacznie trwalsze niż wiklinowe, ponieważ korzenie były odporne na wilgoć i grzyby.

KLUCZ ODPOWIEDZI

(TYLKO DLA NAUCZYCIELA)

POZIOMO:

2. WIOSNA
3. PLECIONKARSTWO
4. KORA
5. KOSZ
6. SITKO
7. POJEZIERZE
8. REWITALIZACJA

PIONOWO:

1. SOSNA

HASŁO: SOSNA

UWAGI METODYCZNE:

- **Poziom trudności:** Klasy 5-8 szkoły podstawowej
- **Czas rozwiązywania:** około 15-20 minut
- **Punktacja:** Każda odpowiedź: 1 pkt, hasło: 2 pkt (razem 10 pkt)

DODATKOWE INFORMACJE:

- **Obszary:** Pojezierze, Mazury, Podlasie, Puszcza Białowieska
- **Proces:** wykopywanie, oczyszczanie, obieranie z kory, rozszczepianie, suszenie
- **Techniki:** spirala, krzyżowa, mieszana
- **Wyroby:** kosze, misy, sitka, podkładki, chlebaki, tace
- **Zalety:** wytrzymałość 20-30 lat, odporność na wilgoć

PROPOZYCJE ZADAŃ:

1. Narysuj schemat procesu przygotowania korzenia sosny
2. Porównaj plecionkarstwo z korzenia sosny z wikliniarstwem
3. Wymień 5 przedmiotów z korzeni sosny
4. Zapytaj dziadków o wyroby z korzeni w ich domu
5. Zaprojektuj współczesny przedmiot łączący tradycję z designem

III.6. Zdjęcia i materiały dodatkowe

https://niematerialne.podkarpackie.pl/zjawiska/plecionkarstwo-z-korzeni-sosny/

Ryc. 1. Puszcza Sandomierska – region występowania tradycyjnego plecionkarstwa korzeniowego Źródło: OpenStreetMap contributors.

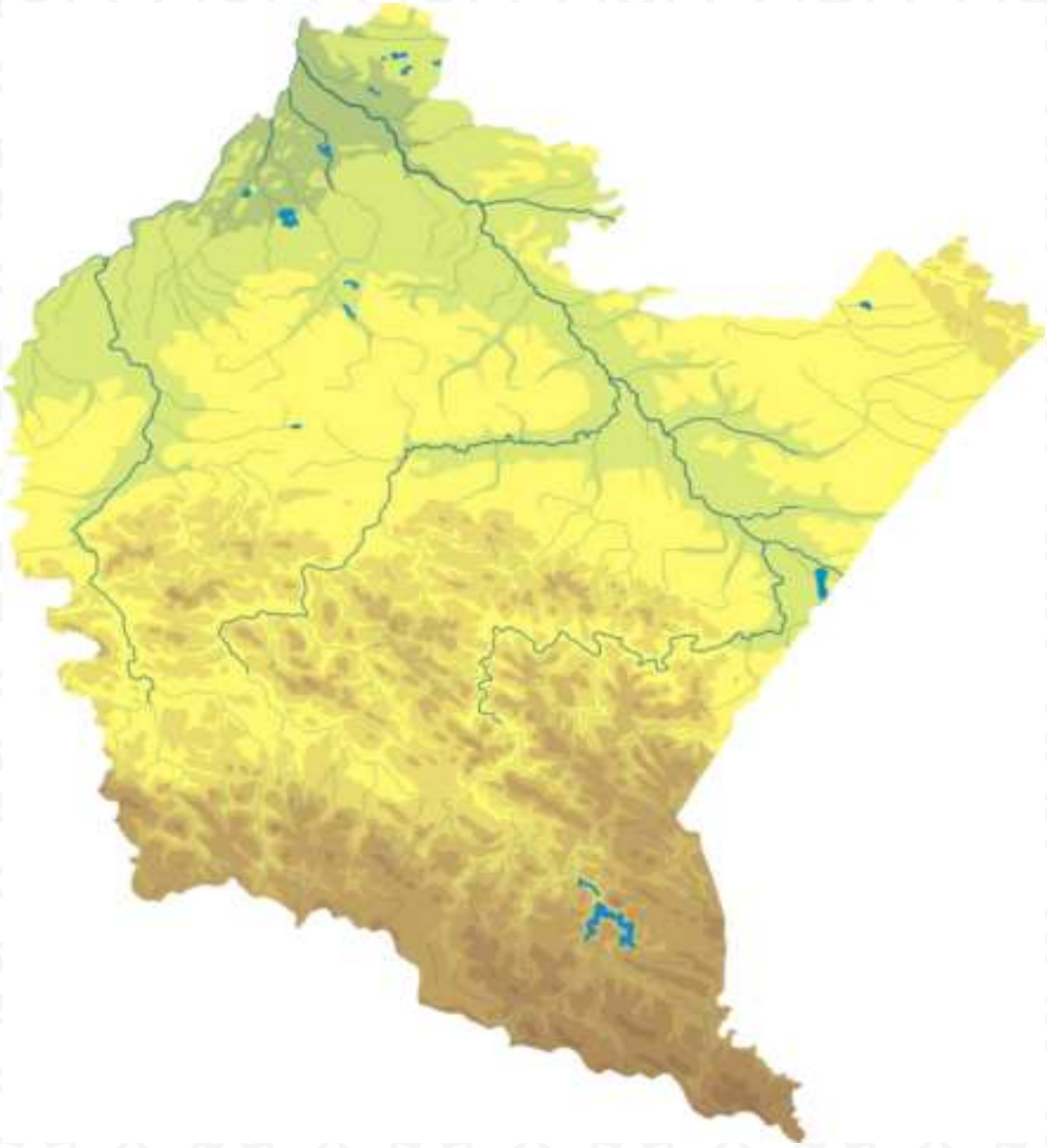

Ryc. 2. Zróżnicowanie geograficzne województwa podkarpackiego

Północna część województwa (obszary nizinne i pojezierne) stanowiła naturalne środowisko występowania sosny zwyczajnej i rozwoju tradycyjnego plecionkarstwa korzeniowego.
https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_podkarpackie#/media/Plik:Podkarpackie_mapa_fizy czna.png

KLUCZ ODPOWIEDZI - TYLKO DLA NAUCZYCIELA

Plecionkarstwo z korzenia sosny

⚠ **MATERIAŁ POUFNY - NIE UDOSTĘPNIAĆ UCZNIOM**

KARTA PRACY NR 1 - Praca z tekstem źródłowym

ĆWICZENIE 1: Słowniczek

1. pozyskiwano – zdobywano, wykopywano, zbierano (materiał z przyrody do wykorzystania)

2. rozszczepiano – dzielono wzdłuż włókien na cienkie paski, rozłupywano

3. sprężystość – elastyczność, zdolność do powrotu do pierwotnego kształtu po zginaniu

4. wyrąb – wycięcie drzew, teren przeznaczony do wycięcia lasu

5. rzemiosło – zawód wymagający umiejętności manualnych, wytwarzanie przedmiotów ręcznie

Uwaga dla nauczyciela: *Akceptuj również inne poprawne sformułowania oddające sens pojęć. Najważniejsze, aby uczeń zrozumiał znaczenie w kontekście tematu.*

ĆWICZENIE 2: Pytania do tekstu

1. Sosna zwyczajna

2. Ponieważ wtedy ziemia była wilgotna, a drzewo „odpoczywało" (nie było w okresie wzrostu), co ułatwiało wykopywanie i oddzielanie kory.

3. Kolejne etapy:

- Wykopanie korzeni
- Oczyszczenie z ziemi
- Obieranie z kory (ręcznie, nożem)
- Rozszczepianie grubszych części na cienkie pasy
- Suszenie w wiązkach
- Przechowywanie w suchym miejscu
- Moczenie w gorącej wodzie przed pleceniem

(Wymagane minimum 4 etapy w logicznej kolejności)

4. Techniki plecenia:

- **Technika spiralna** – stopniowe okręcanie i zszywanie kolejnych warstw korzenia igłą i cieńszym korzonkiem
- **Technika kratowa** – przeplatanie pasków (stosowana w dnach i ściankach koszy)

5. Przyczyny zaniku:

- Uprzemysłowienie
- Łatwa dostępność plastikowych i metalowych pojemników
- Zanikanie tradycyjnego rzemiosła
- Brak kontynuatorów tradycji

(Akceptuj 1-2 główne przyczyny)

ĆWICZENIE 3: Schemat procesu

Ocena schematu:
- *Schemat powinien zawierać wszystkie 6 etapów w prawidłowej kolejności*
- *Każdy etap w osobnym elemencie (prostokąt, owal)*
- *Połączenia strzałkami wskazującymi kierunek*
- *Akceptuj różne formy graficzne (bloki, strzałki, ikony)*
- *Oceniaj logikę i kompletność, nie walory artystyczne*

KARTA PRACY NR 2 - Rodzaje wyrobów i ich zastosowanie

ZADANIE 1: Uzupełnij tabelę

Wyrób	Zastosowanie
Kosz duży	**Transport produktów (ziemniaki, zboże, warzywa)**
Misa	**Przechowywanie żywności**
Sitko	**Odcedzanie płynów**
Podkładka	**Ochrona stołu przed gorącymi naczyniami**
Chlebak	**Przechowywanie pieczywa**

ZADANIE 2: Porównanie technik plecionkarskich

Cecha	Plecionkarstwo z korzenia sosny	Wikliniarstwo
Materiał	**Korzenie sosny zwyczajnej**	Gałązki wierzby
Trwałość	Bardzo wysoka (20-30 lat)	**Średnia (10-15 lat)**
Odporność na wilgoć	**Bardzo wysoka**	Średnia
Obszary występowania	Pojezierze, Mazury, Podlasie	**Cała Polska (tereny nadrzeczne, wilgotne łąki)**
Waga wyrobów	Lekkie	**Średnie**

ZADANIE 3: Analiza zalet i wad

Zalety (przykładowe odpowiedzi - akceptuj inne poprawne):

- Bardzo wysoka trwałość (20-30 lat)
- Odporność na wilgoć i gnicie
- Lekkość wyrobów
- Elastyczność materiału
- Naturalne, ekologiczne

Wady (przykładowe odpowiedzi - akceptuj inne poprawne):

- Czasochłonny proces pozyskiwania i przygotowania materiału
- Wymaga specjalistycznych umiejętności
- Ograniczona dostępność surowca (tylko sosna)
- Trudne w nauce techniki
- Pracochłonne wytwarzanie

KARTA PRACY NR 3 - Quiz podsumowujący

CZĘŚĆ A: Pytania jednokrotnego wyboru

1. b) sosna zwyczajna *[1 pkt]*

2. b) wczesna wiosna i późna jesień *[1 pkt]*

3. b) technikę spiralną *[1 pkt]*

4. b) Pojezierze, Mazury, Podlasie *[1 pkt]*

5. b) 20-30 lat *[1 pkt]*

CZĘŚĆ B: Prawda / Fałsz

6. PRAWDA *[1 pkt]*

7. FAŁSZ (były BARDZIEJ trwałe) *[1 pkt]*

8. FAŁSZ (najpierw oczyszczano z ziemi, POTEM obierano z kory) *[1 pkt]*

CZĘŚĆ C: Pytania otwarte

9. Przykładowe wyroby (akceptuj dowolne 3):

- Kosze (na ziemniaki, produkty)
- Misy
- Sitka
- Podkładki
- Chlebaki
- Tace
- Pojemniki kuchenne
- Naczynia do przechowywania produktów sypkich

[3 pkt - po 1 pkt za każdy poprawny wyrób]

10. Przyczyny zaniku (akceptuj dowolne 2):

- Uprzemysłowienie / industrializacja
- Łatwa dostępność tanich wyrobów fabrycznych (plastik, metal)
- Brak kontynuatorów tradycji / zanik przekazu międzypokoleniowego
- Czasochłonność produkcji
- Zmiana stylu życia (mniej gospodarstw rolnych)

[2 pkt - po 1 pkt za każdą poprawną przyczynę]

Skala ocen quizu:
13-12 pkt = celująca (6) | 11-10 pkt = bardzo dobra (5) | 9-7 pkt = dobra (4) | 6-5 pkt = dostateczna (3) | poniżej 5 pkt = niedostateczna (2)

KRZYŻÓWKA - Rozwiązanie

Odpowiedzi POZIOMO:

2. WIOSNA (6 liter)

3. PLECIONKARSTWO (13 liter)

4. KORA (4 litery)

5. KOSZ (4 litery)

6. SITKO (5 liter)

7. POJEZIERZE (9 liter)

8. REWITALIZACJA (12 liter)

Odpowiedź PIONOWO (hasło):

1. SOSNA (5 liter)

Hasło: *SOSNA (litery z pionowej kolumny środkowej, czytane od góry do dołu)*
Punktacja: *Każda poprawna odpowiedź pozioma: 1 pkt | Hasło: 2 pkt |* ***Razem: 10 pkt***

UWAGI METODYCZNE DLA NAUCZYCIELA

Ocenianie elastyczne:
- *Akceptuj odpowiedzi uczniów sformułowane własnymi słowami, jeśli oddają sens*
- *W pytaniach otwartych oceniaj treść, nie formę językową*
- *Zachęcaj do twórczego myślenia - akceptuj dodatkowe poprawne odpowiedzi*
- *Przy ocenianiu schematów zwracaj uwagę na logikę, nie estetykę*

Różnicowanie:
- *Uczniowie zdolni: zachęć do rozszerzenia odpowiedzi, poszukiwania dodatkowych informacji*
- *Uczniowie z trudnościami: oferuj wsparcie, pozwól na korzystanie z tekstu źródłowego podczas quizu*
- *Możesz dostosować liczbę pytań lub czas pracy*

Ewaluacja całościowa:
- *Karta 1: maksymalnie 15 pkt (słowniczek 5 pkt + pytania 7 pkt + schemat 3 pkt)*
- *Karta 2: maksymalnie 15 pkt (tabela 1: 5 pkt + tabela 2: 5 pkt + analiza 5 pkt)*
- *Karta 3/Quiz: maksymalnie 13 pkt*
- *Krzyżówka: maksymalnie 10 pkt*

SUMA: 53 punkty

ZADANIE DOMOWE: WYWIAD Z OSOBĄ STARSZĄ

Tradycyjne przedmioty w gospodarstwie domowym

Imię i nazwisko: _____ **Klasa:** _____ **Data:** _____

INSTRUKCJA:

Twoim zadaniem jest przeprowadzenie wywiadu z osobą starszą (babcia, dziadek, sąsiad, krewny) na temat tradycyjnych przedmiotów, które były używane dawniej w domu i gospodarstwie. Możesz wykorzystać poniższe pytania jako pomoc. Odpowiedzi zapisuj własnymi słowami. Możesz też zrobić zdjęcia przedmiotów, jeśli osoba je zachowała!

Termin oddania: _____

WSKAZÓWKI PRZED WYWIADEM:

- Zapytaj osobę, czy ma czas i chęć porozmawiać (10-15 minut)
- Przygotuj zeszyt lub telefon do notowania odpowiedzi
- Słuchaj uważnie i zadawaj dodatkowe pytania, jeśli coś Cię zaciekawi
- Możesz nagrać rozmowę (za zgodą osoby)
- Nie przerywaj, pozwól opowiadać swobodnie

INFORMACJE O ROZMÓWCY:

Imię i nazwisko rozmówcy: _____

Wiek: _____ lat

Kim jest dla Ciebie: _____

Data wywiadu: _____

PYTANIA DO WYWIADU:

1 **Jakie tradycyjne, ręcznie wykonane przedmioty pamiętasz z czasów swojego dzieciństwa lub młodości?**

Przykład: *kosze wiklinowe, naczynia gliniane, drewniane łyżki, kilimy, dywany...*

Odpowiedź rozmówcy:

2 **Czy w Twoim domu lub w domach Twoich rodziców/dziadków były koszyki, misy lub inne wyroby z naturalnych materiałów (wiklina, korzeń, słoma)? Do czego służyły?**

Przykład: *do przechowywania owoców, przenoszenia ziemniaków, trzymania chleba...*

Odpowiedź rozmówcy:

3 **Z jakiego materiału były wykonane te przedmioty? Czy wiesz, kto je robił?**

Przykład: *kupowane na targu od rzemieślnika, robione przez członka rodziny, dziedziczone po przodkach...*

Odpowiedź rozmówcy:

4 **Czy któryś z tych przedmiotów był szczególnie trwały lub służył przez wiele lat? Ile?**

Odpowiedź rozmówcy:

5 **Czy te tradycyjne przedmioty zostały zastąpione nowoczesnymi (plastikowymi, metalowymi)? Kiedy to się stało?**

Odpowiedź rozmówcy:

6 **Czy w Twojej okolicy były osoby, które zajmowały się plecionkarstwem lub innym rzemiosłem? Czy pamiętasz ich imiona lub nazwiska?**

Odpowiedź rozmówcy:

7 **Czy zachował się któryś z tych starych przedmiotów? Czy mogę go zobaczyć lub zrobić zdjęcie?**

Odpowiedź rozmówcy:

PYTANIA DODATKOWE (OPCJONALNIE):

8 **Czy ktoś w Twojej rodzinie potrafił sam wykonywać takie przedmioty? Jak się tego nauczył/nauczyła?**

Odpowiedź rozmówcy:

9 **Czy uważasz, że warto zachować takie tradycyjne umiejętności? Dlaczego?**

Odpowiedź rozmówcy:

TWOJE REFLEKSJE PO WYWIADZIE:

Co najbardziej Cię zaskoczyło lub zainteresowało podczas tej rozmowy?

Twoja odpowiedź:

Czy zmieniło się Twoje spojrzenie na tradycyjne rzemiosło po tej rozmowie? Jak?

Twoja odpowiedź:

MIEJSCE NA ZDJĘCIA LUB RYSUNKI:

Wklej tutaj zdjęcia tradycyjnych przedmiotów
lub narysuj je z pamięci

PAMIĘTAJ:

- Na koniec podziękuj rozmówcy za poświęcony czas!
- Możesz napisać więcej niż jest miejsca – dołącz dodatkową kartkę
- Jeśli rozmówca ma ciekawe wspomnienia – możesz je nagrać (za zgodą)
- Zadanie będzie oceniane za: kompletność, dokładność odpowiedzi, własne refleksje

OCENA NAUCZYCIELA:

Kompletność wywiadu:	_____ / 5 pkt
Jakość odpowiedzi:	_____ / 3 pkt
Własne refleksje:	_____ / 2 pkt
SUMA:	**_____ / 10 pkt**

OCENA: _____

INSTRUKCJA WARSZTATU PRAKTYCZNEGO

Demonstracja podstawowej techniki plecenia

Materiały dla nauczyciela

I. PRZYGOTOWANIE DO WARSZTATU

Materiały potrzebne na stanowisko (dla 2 uczniów):

- **Sznurek jutowy** lub **sznurek konopny** – grubość ok. 3-5 mm, długość ok. 5-6 metrów (można pociąć na odcinki 50-70 cm)
- **Wiklina** (opcjonalnie) – 10-15 prętów długości ok. 40-50 cm
- **Nożyczki** – 1 para na stanowisko
- **Miska z wodą** – do moczenia materiału (opcjonalnie)
- **Klamerki biurowe** lub **spinacze do bielizny** – do tymczasowego mocowania
- **Podkładka** (mata, karton) – zabezpieczenie stołu

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA:

Jeśli masz dostęp do prawdziwych korzeni sosnowych (suszone) – to idealnie! Ale sznurek jutowy jest doskonałym substytutem – ma podobną teksturę i sprężystość. Przed zajęciami możesz lekko zmoczyć sznurek, żeby był bardziej elastyczny.

⚠ ZASADY BEZPIECZEŃSTWA:

- Nadzoruj pracę z nożyczkami – używane tylko do cięcia materiału
- Upewnij się, że stanowiska mają wystarczająco dużo miejsca
- Ostrzeż przed zbyt mocnym naprężaniem materiału (może pęknąć)
- Uczniowie pracują w parach – wzajemnie sobie pomagają

II. TECHNIKA KRATOWA (PODSTAWOWA) - KROK PO KROKU

Jest to najprostsza technika plecenia, idealna do nauki. Przypomina robienie szachownicy z pasków materiału.

1 PRZYGOTOWANIE PODSTAWY

Co robisz:

- Przetnij 5 odcinków sznurka o długości ok. 50 cm każdy
- Ułóż je równolegle obok siebie na stole (odstęp ok. 1 cm)
- Zabezpiecz górne końce klamerką, żeby się nie rozjeżdżały

Pokaż uczniom: To są nasze *"słupki pionowe"* (osnowa)

SCHEMAT: Przygotowanie podstawy

```
‖ ‖ ‖ ‖ ‖ ← 5 równoległych pasków
‖ ‖ ‖ ‖ ‖
‖ ‖ ‖ ‖ ‖
↑ zabezpiecz klamerką
```

2 PIERWSZY RZĄD PLECENIA

Co robisz:

- Weź kolejny odcinek sznurka (ok. 50 cm) – to będzie *"pasek poziomy"*
- Połóż go **pod** pierwszym pionowym paskiem
- Przepleć go przez wszystkie pionowe paski: **nad-pod-nad-pod-nad**
- Ułóż blisko góry (ok. 3 cm od klamki)

Pokaż uczniom: Powoli demonstruj ruchy ręki, mówiąc głośno "nad, pod, nad, pod"

SCHEMAT: Pierwszy rząd (wzór szachownicy)

□ = pasek poziomy NAD pionowym
■ = pasek pionowy NAD poziomym (kreskowanie)

3 DRUGI RZĄD – ODWROTNIE!

Co robisz:

- Weź kolejny poziomy pasek
- Tym razem zacznij od góry: **nad-pod-nad-pod-nad**
- **UWAGA:** To jest *odwrotnie* niż pierwszy rząd – tworzymy efekt szachownicy!
- Dociśnij drugi rząd do pierwszego (bez szczelin)

Pokaż uczniom: Porównaj oba rzędy – jeden zaczyna "pod", drugi "nad"

4 KONTYNUACJA PLECENIA

Co robisz:

- Dodawaj kolejne rzędy, **naprzemiennie**: raz "pod-nad", raz "nad-pod"
- Po każdym rzędzie dociskaj paski do siebie
- Uczniowie mogą zrobić kwadrat ok. 10×10 cm (wystarczy 5-7 rzędów)

Cel: Uczniowie mają zrozumieć **zasadę przeplatania**, nie wykonać idealnego wyrobu

5 ZABEZPIECZENIE KOŃCÓW

Co robisz:

- Po ukończeniu plecenia, wystające końce zabezpiecz klamerkami
- Można je związać prostym węzłem lub zapleść pod poprzedni rząd
- Pokaż uczniom, jak "schować" końcówki pod splot

III. TECHNIKA SPIRALNA (DLA ZAAWANSOWANYCH)

To autentyczna technika stosowana w plecionkarstwie korzeniowym. Jest trudniejsza, ale bardziej efektowna.

UWAGA:

Ta technika jest **opcjonalna** – pokazuj ją tylko jeśli uczniowie szybko opanowali technikę kratową i masz dodatkowy czas (10-15 min).

1 PRZYGOTOWANIE RDZENIA

Co robisz:

- Weź gruby kawałek sznurka (lub zwiń 2-3 paski razem) – to będzie "rdzeń"
- Zawiń go w spiralę jak ślimaka (średnica ok. 3-4 cm)
- Zabezpiecz początek klamką

2 ZSZYWANIE SPIRAL

Co robisz:

- Cienkim sznurkiem "zszyj" kolejne okręgi spirali
- Przepuszczaj cienki sznurek przez dwa sąsiadujące okręgi
- Okręcaj rdzeń i jednocześnie łącz z poprzednią warstwą

Analogia dla uczniów: "Jak szycie igłą, tylko zamiast nici używamy sznurka"

SCHEMAT: Technika spiralna (widok z góry)

◉ ← środek
◎
◎◎
◎◎◎ ← każdy okrąg "przyszywany" do poprzedniego

IV. CZĘSTE PROBLEMY I ROZWIĄZANIA

Problem	Rozwiązanie
Paski się rozjeżdżają	Używaj więcej klamerek, dociskaj rzędy mocniej
Sznurek się rozplata	Zmocz końcówki wodą lub zawiąż małe węzełki
Plecenie jest nierówne	To normalne przy pierwszej próbie! Pochwal wysiłek
Uczeń gubi wzór "nad-pod"	Pozwól patrzeć na schemat, powtarzaj głośno "nad-pod"
Sznurek jest za sztywny	Zmocz go w ciepłej wodzie przez 2-3 minuty

V. WSKAZÓWKI METODYCZNE

CO DZIAŁA DOBRZE:

- **Demonstracja na dużym modelu** – użyj grubych sznurów (1-2 cm), żeby wszyscy widzieli
- **Praca w parach** – jeden trzyma, drugi plecie
- **Powtarzanie na głos** – "nad, pod, nad, pod" – rytmizuje pracę
- **Pokazywanie błędów** – celowo zrób błąd i napraw go przy uczniach
- **Zachęcanie, nie ocenianie** – chwal wysiłek, nie perfekcję

CZEGO UNIKAĆ:

- Zbyt długiego wyjaśniania – lepiej pokazać!
- Robienia za ucznia – pomóż tylko gdy zakleszczony
- Wymagania perfekcji – to pierwszy raz!
- Porównywania prac uczniów – każdy w swoim tempie

VI. ORGANIZACJA CZASU (15 MINUT)

Czas	Czynność
0-3 min	**Demonstracja nauczyciela** – technika kratowa na dużym modelu
3-12 min	**Praca uczniów** – plecenie prostego kwadratu 10×10 cm
12-15 min	**Prezentacja** – uczniowie pokazują efekty, dzielą się wrażeniami

JEŚLI ZOSTAJE CZAS:

Pokaż technikę spiralną (5-7 min) lub pozwól uczniom eksperymentować z własnymi wzorami

VII. RÓŻNICOWANIE

Dla uczniów z trudnościami:

- Użyj grubszego sznurka (łatwiej śledzić wzór)
- Zacznij od 3 pasków pionowych zamiast 5
- Pracuj w trójkach (dodatkowa para rąk)
- Pozwól używać wzoru/schematu przez cały czas

Dla uczniów zdolnych:

- Zaproponuj technikę spiralną
- Użyj dwóch rodzajów sznurka i twórz wzory
- Spróbuj zrobić małą miskę (wymaga gibania osnowy)
- Eksperymentuj z gęstością splotu